

**МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ АДВОКАТУРИ:
ПОНЯТТЯ, СИСТЕМА, КЛАСИФІКАЦІЯ**

У статті досліджується сутність міжнародно-правових стандартів організації та діяльності адвокатури. Автор аналізує наукові погляди щодо поняття та ролі міжнародно-правових стандартів у діяльності та організації адвокатури, дає авторське визначення поняття «міжнародно-правові стандарти», показує їх систему, пропонує їх класифікацію. Автор диференціює міжнародні стандарти адвокатури: 1) за предметом регулювання – на функціональні (стандарти діяльності адвокатури) та організаційні стандарти (стандарти організації адвокатури); 2) за способом закріплення – на стандарти, які прямо сформульовані у нормах міжнародного права та стандарти, які непрямо виражені в нормах міжнародних документів, але впливають з них; 3) за територією поширення – на універсальні (закріплені у документах ООН) та регіональні; 4) за обов'язковістю їх виконання – на стандарти, які є обов'язковими для виконання та стандарти, що не є обов'язковими та мають характер рекомендацій.

Ключові слова: адвокатська діяльність, адвокатура, принципи адвокатури, міжнародно-правові стандарти, міжнародне право.

В статье исследуется сущность международно-правовых стандартов организации и деятельности адвокатуры. Автор анализирует научные взгляды на понятие и роль международных стандартов в деятельности и организации адвокатуры, дает авторское определение понятию «международные стандарты адвокатуры», показывает их систему, предлагает их классификацию. Автор дифференцирует международные стандарты адвокатуры: 1) по предмету регулирования – на функциональные (стандарты деятельности адвокатуры) и организационные (стандарты организации адвокатуры); 2) по способу закрепления – на стандарты, прямо сформулированные в нормах международного права и стандарты, которые сформулированы непрямо, но следуют из этих норм; 3) территории распространения – на универсальные (закрепленные в документах ООН) и региональные; 4) по обязанности их соблюдения – на стандарты, которые являются обязательными для соблюдения, и стандарты, которые имеют характер рекомендаций.

Ключевые слова: адвокатура, адвокатская деятельность, принципы адвокатуры, международно-правовые стандарты, международное право.

In this article theoretical matters of the the international legal standards of organization and activity of the legal profession are investigating. In particular, the author analyzes the scientific views on the concept and role of international standards in the activity and organization of the bar, gives the author's definition of the concept of «international standards of the bar,» shows their system, and offers their classification. The international legal standards were developed on the basis of the international legal acts regulating lawyer activity, and practice of the European court on human rights. The author differentiates the international standards of the legal profession: 1) on the subject of regulation – on the functional (standards of the advocacy) and organizational (standards of the organization of the bar); 2) by the way of consolidation – the standards directly formulated in the norms of international law and standards, which are formulated indirectly, but follow from these norms; 3) by the territories of application – to universal (fixed in the documents of the United Nations) and regional; 4) on the obligation to comply with them – on standards that are mandatory for compliance, and standards that have the nature of recommendations. Basing on the analysis there was concluded that international legal standards can become a basis for development of the Ukrainian standards of lawyer activity.

Key words: Advocacy, Bar, Principles of the legal profession, International legal standards, International law.

Постановка проблеми. Удосконалення правового регулювання діяльності в Україні передбачає розробку та закріплення у Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» професійних стандартів адвокатської діяльності. При дослідженні процесів формування вітчизняних стандартів адвокатської діяльності вбачається необхідним здійснення аналізу міжнародно-правових норм, які регулюють професійну діяльність адвокатів.

Україна, як і інші держави, має свої адвокатські традиції, обумовлені особливостями історичного розвитку адвокатури. Проте неможливо не визнати, що більшість засад організації та діяльності адвокатури, встановлених законодавством України, закріплені й у законодавстві інших країн. Наявність загальноєвропейських принципів організації та діяльності адвокатури порождає тенденцію нормативної уніфікації, формування єдиних стандартів здійснення адвокатської професії. Ці єдині стандарти мають або повинні мати однакову силу у кожній правовій державі. Дослідження ролі міжнародно-правових стандартів для ефективного захисту прав людини при наданні адвокатами правової допомоги особливої актуальності та значення набувають саме на сучасному етапі судово-правової реформи, коли здійснюється реформування законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною основою дослідження є праці вітчизняних науковців, зокрема, М. О. Баймуратова, М.В. Буроменського, Т.Б. Вільчик, О.Ф. Висоцького, В.І. Євінтова, Луця Л.А., В.І. Муравйова, І.В. Назарова, П.М. Рабіновича, О.Д. Святоцького, С.В. Шевчука, В.І. Шишкіна, а також зарубіжних вчених – Д. Донеллі, Д. Кроуфорда, С.М. Оганесяна, Л.В. Уляшиної та інших авторів. Проте міжнародно-правові стандарти організації та діяльності адвокатури комплексно не висвітлювалися.

Метою статті є дослідження ролі міжнародно-правових стандартів організації та діяльності адвокатури та аналіз їх імплементації у законодавство України про адвокатуру та адвокатську діяльність.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі адвокатура набуває нових рис, що обумовлюється розвитком технологій, глобалізацією, міжнародним співробітництвом. Сучасна адвокатська діяльність характеризується, як правило, відсутністю територіальних обмежень при здійсненні адвокатської діяльності. Проблеми організації адвокатури також вийшли далеко за межі окремої держави. У зв'язку з цим, виникла необхідність у створенні універсальних міжнародно-правових норм (стандартів), які визнаються як основоположні принципи організації та діяльності адвокатури. Відображені у міжнародно-правових актах, ці фундаментальні положення щодо надання правової допомоги та здійснення адвокатської діяльності, визначають єдині вимоги щодо адвокатури.

Проте, як зазначив С. Ф. Сафулько, коли ми говоримо про дані стандарти, які реалізовані у правових системах інших країн, то маємо визнати, що це досить умовна реальність, позаяк ми не маємо «світових стандартів адвокатури», так само як і не існує «світової адвокатури». Є низка міжнародних, прийнятих на досить високому, однак не всесвітньому рівні актів, які можна віднести до тих, що формують ті самі «світові стандарти адвокатури», але це не є те, що прийнято «всім світом» [1, с. 245].

Утім, очевидно, що сучасна адвокатська діяльність не є продуктом виключно конкретної правової системи. Принципи організації адвокатури та здійснення адвокатської діяльності, які забезпечують належний рівень надання правової допомоги, підлягають визнанню та захисту у кожній державі. Міжнародно-правові норми, які регулюють питання організації та діяльності адвокатури, з одного боку, виступають орієнтирами при формуванні національного законодавства, з другого боку, сформульовані на підставі звичаю та законодавства різних країн.

В юридичній літературі висловлювалася думка, що міжнародними стандартами професійної діяльності адвоката визнаються загальні деонтологічні вимоги, яким мають слідувати адвокати, незалежно від кордонів (державних, галузевих та ін.) здійснення своєї професійної діяльності в цілях гуманізації суспільних відносин, утвердження законності та правопорядку в кожній країні [2, с. 162]. Проте такі цілі виглядають занадто широко сформульованими: не відображаються призначення, функції адвокатури, не диференціюється мета та завдання адвокатури від цілей функціонування інших правових інститутів.

Міжнародні стандарти організації та діяльності адвокатури – це норми міжнародного права, які встановлюють вимоги до організації адвокатури та здійснення адвокатської діяльності, що конкретизуються у системах національного законодавства різних держав. Ці стандарти прийняті і визнані на міжнародно-правовому рівні, діють як критерії при оцінці ситуацій, що регулюються національними правовими системами, дозволяють визначити ступінь реалізації завдань адвокатури та рівень надання правової допомоги в державі.

Під системою міжнародних стандартів адвокатської діяльності можна розуміти структурно упорядковану сутність взаємопов'язаних норм міжнародного права, що визначають сутність, правові й морально-етичні цінності адвокатури. Як і будь-яка інша система, система міжнародних стандартів адвокатури є цілісною сукупністю елементів, які мають системно-визначальні властивості. Кожен міжнародний стандарт, що стосується організації адвокатури та здійснення адвокатської діяльності, існує лише в системі, але він виокремлюється як елемент системи, як певна ідея, самостійна за змістом. Загалом же система таких стандартів має розглядатися як єдине ціле, що складається з взаємодіючих частин, різних за змістом, але водночас сумісних. Цілісність системи міжнародних стандартів адвокатури зумовлюється силою істотних зв'язків між ними.

Основними документами, що визначають міжнародні стандарти з регулювання юридичної професії є Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, прийнятий делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 р. [3], Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам 27 серпня – 7 вересня 1990 р. [4], Стандарти незалежності юридичної професії, прийняті Міжнародною асоціацією юристів (ІВА) 7 вересня 1990 р. [5], Рекомендація Res (2000)21 Комітету Міністрів Державам-членам Ради Європи про свободу здійснення професії адвоката, прийнята 25 жовтня 2000 року [6], Загальні принципи юридичної професії, прийняті Міжнародною асоціацією юристів 20 вересня 2006 р. [7], Хартія основоположних принципів європейських адвокатів, прийнята Радою адвокатів та правових товариств Європейського Союзу (ССВЕ) 24 листопада 2006 р. [8].

Вивчення міжнародних стандартів адвокатури доцільно здійснювати методом їх класифікації, суть якого полягає у виявленні та фіксації істотних ознак та властивостей об'єктів, що класифікуються.

Класифікувати міжнародні стандарти адвокатури доцільно за різними критеріями: 1) за предметом регулювання – на функціональні (стандарти діяльності адвокатури) та організаційні стандарти (стандарти організації адвокатури); 2) за способом закріплення – на стандарти, які прямо сформульовані у нормах міжнародного права та стандарти, які непрямо виражені в нормах міжнародних документів, але впливають з них (професіоналізму адвокатів, свободи вибору форми організації адвокатської діяльності); 3) за територією поширення – на універсальні (закріплені у документах ООН – наприклад, принцип незалежності адвокатури) та регіональні (закріплені у, наприклад, європейських міжнародно-правових актах – принцип пропорційності у дисциплінарному провадженні щодо адвокатів); 4) за обов'язковістю їх виконання – на стандарти, які є обов'язковими для виконання та стандарти, що не є обов'язковими та мають характер рекомендацій.

Наведена класифікація не є вичерпною, адже можливим є виокремлення й інших груп міжнародних стандартів адвокатури.

Слушною є думка Т.Б.Вільчик, що в національному законодавстві поки ще недостатньо відображені загальновізані принципи і норми міжнародного права. Так, основними стандартами, закріпленими в документах, які сповідує більшість країн світу і які Україні потрібно ще впроваджувати, є, зокрема, визнання суспільством та державою «особливої ролі» адвокатури, її унікальної і універсальної функції в суспільстві як інституту, якому довірено в сучасних демократіях захищати права і свободи людини [9, с.79].

В основу міжнародних стандартів адвокатури покладено єдину систему міжнародних цінностей, таких як верховенство права, повага до прав людини та основних свобод. Саме тому національне законодавство про адвокатуру та адвокатську діяльність має відповідати загальновізнаним принципам і нормам міжнародного права, що є керівною ідеєю сучасного реформування української адвокатури.

Висновки. На підставі проведеного аналізу пропонується розуміти під міжнародними стандартами адвокатури норми міжнародного права, які встановлюють вимоги до організації адвокатури та здійснення адвокатської діяльності, що конкретизуються у системах національного законодавства різних держав. Характерними рисами міжнародних стандартів адвокатури є: 1) їх прийняття і визнання на міжнародно-правовому рівні; 2) їх застосування як критеріїв при оцінці ситуацій, що регулюються національними правовими системами, адже вони дозволяють визначити ступінь реалізації завдань адвокатури та рівень надання правової допомоги в державі; 3) кожен міжнародний стандарт, що стосується організації адвокатури та здійснення адвокатської діяльності виокремлюється як певна ідея, самостійна за змістом, проте у сукупності вони складають цілісну систему.

Систему міжнародних стандартів адвокатури визначено як структурно упорядковану сутність взаємопов'язаних норм міжнародного права, що визначають сутність, правові й морально-етичні цінності адвокатури.

Міжнародні стандарти адвокатури класифіковано: 1) за предметом регулювання – на функціональні (стандарти діяльності адвокатури) та організаційні стандарти (стандарти організації адвокатури); 2) за способом закріплення – на стандарти, які прямо сформульовані у нормах міжнародного права та стандарти, які непрямо виражені в нормах міжнародних документів, але впливають з них; 3) за територією поширення – на універсальні (закріплені у документах ООН) та регіональні (закріплені у, наприклад, європейських міжнародно-правових актах); 4) за обов'язковістю їх виконання – на стандарти, які є обов'язковими для виконання та стандарти, що не є обов'язковими та мають характер рекомендацій.

Національне законодавство про адвокатуру та адвокатську діяльність має відповідати загально визначеним принципам і нормам міжнародного права. Подальші дослідження доцільно вести у напрямку наукового аналізу конкретних міжнародних стандартів адвокатури та їх імплементації у законодавство України.

Список використаних джерел:

1. Сафулько С.Ф. До питання реалізації світових стандартів в адвокатури в українській практиці [Текст] / С.Ф. Сафулько // Право України. – 2011. – №10. – С.241-246.
2. Бойко Л.І. Міжнародні стандарти дисциплінарної відповідальності адвокатів [Текст] / Л.І. Бойко // Юридична наука. – 2015. – № 4. – С. 161-166.
3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства [Електронний ресурс] : від 01.10.1988 р. // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_343. – Заголовок з екрана.
4. Основні принципи, що стосуються ролі юристів ООН : (прийняті VIII Конгр. ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р.) // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_313. – Заголовок з екрана.
5. Стандарти незалежності юридической професии Международной ассоциации юристов [Электронный ресурс] : (Нью-Йорк, 07 сент. 1990 г.) // ССВЕ. – Режим доступа: www.ccbe.eu (дата обращения: 18.11.2015). – Загл. с екрана.
6. Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.scourt.gov.ua/.../Рекомендація%20№%20R%20\(2000\)%2021.doc](http://www.scourt.gov.ua/.../Рекомендація%20№%20R%20(2000)%2021.doc).
7. Загальні принципи юридичної професії, прийняті Міжнародною асоціацією юристів 20 вересня 2006 р.
8. Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів [Електронний ресурс] : прийнято на пленар. сес. ССВЕ 24 листоп. 2006 р. // Спілка адвокатів України. – Режим доступу: <http://www.cay.org.ua/ua/104/index.html>. – Заголовок з екрана.
9. Вільчик Т. Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні : монографія / Т.Б. Вільчик. – Харків : Право, 2015. – 400 с.